

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА

ЕС
393/2025

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

број: 021-01-00459/2025-02 датум: 30. април 2025.

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности¹ да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности и заштите од дискриминације, Повереник за заштиту равноправности упућује телевизијама са националном фреквенцијом, штампаним медијима и интернет порталима (у даљем тексту: медији) уписаним у Регистар медија који води Агенција за привредне регистре

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ЗАШТИТЕ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Повереник за заштиту равноправности препоручује медијима:

- Да предузму све потребне мере у циљу спречавања објављивања, али и уклањања већ објављених садржаја и коментара који подстичу дискриминацију, мржњу или насиље против лица или група лица због њиховог личног својства или представљају узнемиравајуће, понижавајуће поступање и полно и родно узнемиравање које има за циљ повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх, застрашујуће, непријатељско, деградирајуће, понижавајуће и увредљиво окружење.

Против ове препоруке мера за остваривање равноправности није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њоме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Образложење

Пракса Повереника за заштиту равноправности, као и различита истраживања и анализе показују да је тренутно у медијском и јавном простору све више присутан говор мржње, непримерен и увредљив наратив који може да подстакне дискриминацију, мржњу или насиље против лица или група лица због неког њиховог стварног или претпостављеног личног својства. Повереник је на то више пута указивао, уз подсећање да изговорена реч у јавном простору има посебну тежину и носи највећу одговорност, што нарочито обавезује носиоце јавних функција. Препоруком мера за остваривање равноправности и заштите од дискриминације, у којој се наводе правни оквир, међународни и домаћи стандарди, пракса Европског суда за људска права и анализира постојећа пракса институције и актуелно стање, Повереник користи једно од својих овлашћења у циљу сузбијања дискриминације и са циљем да новинари и уредници професионалним и одговорним извештавањем доприносе поштовању права на равноправност, али и достојанство сваког појединца у друштву. Препорука се упућује и медијима који у овом контексту нису кршили одредбе Закона о забрани дискриминације, јер је ова мера из надлежности Повереника превентивног карактера.

¹ Закона о забрани дискриминације („Службени гласник РС”, број 22/09 и 52/21), члан 33. став 1. тач. 7. и 9.

Поједине телевизијске емисије, новинска издања, интернет портали, као и други канали комуникације попут друштвених мрежа преплављени су садржајима који подстичу нетрпељивост, страх, понижавајуће и увредљиво поступање према различитим појединцима и групама. Наведеном додатно доприносе бројни непримерени и узнемиравајући коментари, вулгарности, сексизам, мизогинија, хомофобија, трансфобија, ејџизам који реферишу на објављене медијске садржаје. Често се заборавља да се вређање неистомишљеника, таргетирање појединаца, изношење неоснованих интерпретација и оптужби, неразумевање и недостатак аргументоване расправе одражава поред особа којима су упућени и на све грађане и грађанке Републике Србије, без обзира на њихова политичка, верска убеђења или друга стварна или претпостављена лична својства.

У *Истраживању јавног мњења - Извештај о односу грађана и грађанки о дискриминацији у Србији*², наведено је да највећи број испитаника сматра да је говор мржње веома често и често присутан на друштвеним мрежама (74%), у политичком говору (72%), на телевизији и на интернет порталима (по 67%), као и на спортским догађајима (66%) и у свакодневном говору (61%). Највећи проценат испитаника сматра да медији не посвећују довољно пажње дискриминацији (71%), 8% да посвећују довољно а 9% да посвећују и превише.

У *Анализи Присутност говора мржње у медијима у Србији*³ дат је преглед истраживања на међународном и домаћем плану која илуструју учесталост и појавне облике говора мржње у Србији, као и перцепцију грађана на ову тему. У Анализи је наведено да бројни изазови у пракси доводе до тога да је говор мржње стално присутан и да се негативан однос према припадницима одређених група огледа и у дневно-политичким догађајима у којима расту тензије и нетрпељивост међу групама. Пракса Повереника за заштиту равноправности у последњих неколико година потврђује и илуструје присуство говора мржње и увредљивог и понижавајућег поступања, нарочито у односу на жене, Роме и Ромкиње, као и остале националне мањине и припаднике ЛГБТИ+ заједнице. Пракса показује да се говор мржње јавља у свим видовима извештавања, у новинама, ТВ емисијама, на друштвеним мрежама, али и путем графита, реклама и огласа. Такође, приметно је да се понављају исти дискриминаторни односно стереотипни обрасци/наративи у односу на припаднике одређених група које често заговарају јавне личности, политичари, академски, па и медијски радници. Посебну опасност представљају дискриминаторни ставови и узнемиравање и понижавајуће поступање, полно и родно узнемиравање од стране јавних личности и функционера чији ставови у већој мери утичу на јавно мњење, што може имати далекосежне последице.

Анализа садржаја указује и на то да је медијска сцена у доброј мери острашћена и сензационалистичка, као и да се удаљавамо од слободне медијске речи која је нераскидиво везана за право свих грађана да буду објективно информисани, али и обавезе професионалних медија да не буду полигон за говор мржње, као што ни новинари и новинарке не смеју бити мете притисака и напада.

Слобода изражавања представља једно од основних људских права, важних за демократију и развој сваког појединца у било ком друштву. Колики је значај слободе изражавања најбоље илуструје чињеница да она представља самостално право, али се јавља и као важна компонента других људских права, као што је на пример забрана дискриминације, право на удруживање или партиципацију у политичком животу. Слобода изражавања заузима централно место у остваривању других људских права предвиђених Уставом Републике Србије, домаћим прописима и међународним инструментима о људским правима. Међутим, и поред своје важности, слобода изражавања није апсолутно право већ се може ограничити под условима прописаним Уставом и законом.

² <https://ravnopravnost.gov.rs/izvestaj-o-percepciji-gradjana-i-gradjanki-o-diskriminaciji-u-srbiji/>

³ Присутност говора мржње у медијима у Србији, Повереник за заштиту равноправности, 2024. година

Говор мржње, као и узнемиравање, понижавајуће поступање и полно и родно узнемиравање забрањено је домаћим прописима, као и међународним инструментима. Различити међународни документи донети под окриљем Уједињених нација и Савета Европе у великој мери допуњују постојећи правни оквир и обогаћују га праксом Европског суда за људска права који се даље инкорпорирају у домаћу судску праксу. Различити антидискриминациони и медијски закони захтевају медијски плурализам и поштовање људских права и слобода на којима треба да почива систем извештавања.

Повереник подсећа да Устав Републике Србије⁴ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Устав Републике Србије чланом 46. јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје, и прописује да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који дискриминацију дефинише као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Чланом 11. Закона о забрани дискриминације прописано је да је забрањено изражавање идеја, информација и мишљења којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њиховог личног својства, у јавним гласилима и другим публикацијама, на скуповима и местима доступним јавности, исписивањем и приказивањем порука или симбола и на други начин, док је чланом 12. прописано да је забрањено узнемиравање, понижавајуће поступање и полно и родно узнемиравање, које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара застрашујуће, непријатељско, деградирајуће, понижавајуће и увредљиво окружење. Посебно подсећамо да је, у складу са одредбама члана 13. став 1. тачка 3. овог закона пропагирање дискриминације путем јавних гласила одређено као тежак облик дискриминације.

Закон о јавном информисању и медијима⁵ прописује да правила о јавном информисању обезбеђују и штите изношење, примање и размену информација, идеја и мишљења путем медија у циљу унапређивања вредности демократског друштва, спречавања сукоба и очувања мира, спречавања говора мржње и нетолеранције, истинитог, благовременог, веродостојног и потпуног информисања укључујући и информисање и подизање нивоа познавања људских и мањинских права и омогућавања слободног развоја личности (члан 2), да се идејама, мишљењем, односно информацијама, које се објављују у медијима не сме подстицати дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њиховог припадања или неприпадања некој раси, вери, нацији, полу, због њихове сексуалне опредељености, родног идентитета или другог личног својства без обзира на то да ли је објављивањем учињено кривично дело (чл члан 86). Прописано је и да

⁴ „Службени гласник РС”, број 98/06

⁵ „Службени гласник РС”, број 92/23

надлежни суд може забранити дистрибуцију информације или другог медијског садржаја ако је то неопходно у демократском друштву и ако се у информацији, између осталог, позива на акт непосредног насиља према лицу или групи на основу расе, националне припадности, политичке припадности, вероисповести, полу, сексуалне опредељености, родног идентитета, инвалидитета или другог личног својства, а од објављивања информације непосредно прети озбиљна и непоправљива последица чије се наступање не може спречити на други начин (члан 70. став 1. тачка 2). Овим законом прописана је и одговорност уредника, односно одговорног лица, за садржај који се на интернет порталима, као врсти медија објављује, те медиј мора имати одговорног уредника, да главни уредник медија има својство одговорног уредника тог медија, те да одговорни уредник за поједино издање, рубрику, односно програмску целину одговара за садржај који уређује (члан 63).

Закон о електронским медијима⁶ који, између осталог, уређује услове и начин пружања медијских услуга, прописује да се уређивање односа у тој области заснивају и на начелу потпуне афирмације и заштите људских права и слобода, а нарочито слободе изражавања, медијског и политичког плурализма, људског достојанства, забране свих облика говора мржње, добробити малолетника, јавног здравља, јавне безбедности, онемогућавања садржаја који подстичу на насиље и тероризам и остваривање интереса јавности, односно корисника медијских услуга (члан 5. став. 1. тачка 3). Закон о електронским медијима је, између осталог, прописао оснивање регулаторног тела за електронске медије (РЕМ), одређујући му важну улогу у контроли и надзору над радом пружалаца медијских услуга. У последњем Извештају Европске комисије о напретку Републике Србије⁷ у процесу европских интеграција наведено је да „упркос новим прописима усмереним на јачање независности и ефикасности РЕМ-а, регулаторно тело не извршава у потпуности своје надлежности и још увек постоје озбиљни разлози за забринутост у погледу његове независности у пракси“.

Закон о јавним медијским сервисима⁸ прописује примену међународно признатих норми и принципа, а нарочито поштовање људских права и слобода и демократских вредности, као једно од основних начела на којима се заснива рад јавних медијских сервиса (члан 5). Јавни интерес који јавни медијски сервис треба кроз своје програме да остварује је и поштовање приватности, достојанства, угледа, части и других основних права и слобода човека, поштовање и представљање основних људских права и слобода, демократских вредности и институција, и унапређивање културе јавног дијалога, као и задовољавање потреба у информисању свих делова друштва без дискриминације, водећи рачуна нарочито о друштвено осетљивим групама као што су деца, омладина и стари, мањинске групе, особе са инвалидитетом, социјално и здравствено угрожени и др. (члан 7).

У делу Стратегије развоја система јавног информисања у Републици Србији за период од 2020. до 2025. године, под називом *Преглед и анализа постојећег стања*, између осталог, наведено је да је последња деценија обележена порастом таблоидног садржаја у свим врстама медија, као и да насловне стране штампаних медија обилују сензационалистичким насловима и неетичним фотографијама, да се крши претпоставка невиности, да има говора мржње и сл. (тачка 4.9). Такође, наведено је да је ново доба трансформисало и саму медијску публику и њихове преференције, те су техничке могућности довеле и до негативних појава које се огредају у ширењу говора мржње или дезинформација (тачка 5.2).

⁶ Закон о електронским медијима „Службени гласник РС“, бр. 92/23

⁷ https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/2024/izvestaj_24.pdf, стр.42

⁸ „Службени гласник РС“, бр. 83/14, 103/15, 108/16, 161/20, 129/21, 142/22, 92/23

Правилником о заштити људских права у области пружања медијских услуга⁹ прописано је да је пружалац медијске услуге дужан да приликом пружања медијске услуге поштује људска права корисника, учесника у програму или лица на које се односи објављена информација, зајемчена Уставом и потврђеним међународним актима који уређују област људских права (члан 2). Такође, информације у вези са националним, етничким, расним или верским сукобима емитују се након темељног испитивања чињеница у вези са таквим сукобима и на начин којим се доприноси развоју духа толеранције и не угрожава очување или успостављање реда и мира. а нарочито није дозвољено у вези са националним, етничким, расним или верским сукобима објављивати информације на сензационалистички начин или на начин којим се повређује забрана говора мржње (члан 17). Пружалац медијске услуге је дужан да медијску услугу пружа на начин којим се поштује достојанство личности корисника медијске услуге, учесника у програму и лица на које се објављена информација односи (члан 20). Пружалац медијске услуге не сме објавити програмски садржај који садржи информације којима се подстиче, на отворен или прикривен начин, дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њихове расе, боје коже, предака, држављанства, националне припадности, језика, верских или политичких убеђења, пола, родног идентитета, сексуалне оријентације, имовног стања, рођења, генетских особености, здравственог стања, инвалидитета, брачног и породичног статуса, осуђиваности, старосне доби, изгледа, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама и других стварних, односно претпостављених личних својстава (члан 27. став 1). Он не сме објавити садржаје којим се дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица из става 1. овог члана величају, оправдавају или им се умањује значај (члан 27. став 2).

Правилником о заштити права малолетника у области пружања медијских услуга¹⁰ посебно су обрађени неки од медијских формата, те је тако у ријалити програмском садржају забрањено приказивати тешко насиље, сексуалност, злоупотребу опојних дрога, као и понашање које представља говор мржње или којим се вређа људско достојанство или друго људско право (члан 17. став 3). Садржаји чије је објављивање законом забрањено, а нарочито садржај који истиче и подржава насиље, понашање које је законом предвиђено као кривично дело, прекршај или привредни преступ, или злоупотребу опојних дрога, као и ако злоупотребљава лаковрсност гледалаца или слушалаца, садржај којим се не поштује достојанство личности или друго људско право, а нарочито ако приказује понижавајуће поступање, сцене насиља и мучења, осим када за то постоји програмско и уметничко оправдање представљају садржаје неподесне за особе млађе од 18. година (члан 16. став 2. тач.1. и 2.). Овим правилником нарочито је забрањено омаловажавати малолетника, дискриминаторски поступати према њему, постављати му питања у вези са осетљивим породичним проблемима или у вези темом која није прикладна његовом узрасту или га излагати ситуацији која код њега може изазвати осећање страха, стида, узнемирености или беса (члан 24).

Поред тога, и Кодексом новинара Србије¹¹ дефинисани су етички стандарди новинара Србије. У Кодексу је, између осталог, наведено да новинари (треба да) негују културу и етику јавне речи, не користе говор мржње, агресивну реторику или реторику која може подстицати на дискриминацију или агресивно понашање. Наведено је и да новинари не смеју да дискриминишу, између осталог, на основу расе, пола, рода, старости, личних својстава, сексуалне оријентације, језика, вере, политичког и другог мишљења, националног или друштвеног порекла. Новинари морају да избегавају фразе које имају шовинистичке, сексистичке или на било који други начин дискриминаторне конотације. Новинари су дужни да поштују право претпоставке невиности и не смеју никада

⁹ „Службени гласник РС”, број 43/24

¹⁰ „Службени гласник РС”, број 43/24

¹¹ <https://savesztastampu.rs/wp-content/uploads/2024/12/KODEKS-novinar-a-i-novinarki-2025-korekcija.pdf>

прогласити кривим до изрицања судске пресуде. Кодекс налаже обавезу новинара да тачно, непристрасно, потпуно и благовремено извести о догађајима од јавног интереса, држећи се новинарских стандарда које прописује овај кодекс.

У Смерницама за примену Кодекса новинара Србије у онлајн окружењу, препоручује се да онлајн медији и онлајн издања, без обзира на врсту модерације коју користе, израде правила објављивања кориснички створеног садржаја, у којима ће јасно навести које врсте садржаја (понашања) на својим каналима комуникације не дозвољавају и објаснити како функционише систем модерације. У зависности од техничких могућности, интернет портали могу развити систем обавештавања корисника о томе зашто одређени кориснички садржај није објављен (претходна модерација), односно зашто је одређени кориснички садржај уклоњен (накнадна модерација). У Смерницама је наведено да кориснички садржај који онлајн медиј одлучи да објави потпада под уредничку одговорност медија. Поред тога, у Смерницама је наглашено да се у случају коришћења накнадне модерације, уклањање спорног садржаја обавља након сазнања да је садржај недозвољен, односно после обавештења треће особе, а да у случају да такав садржај није отклоњен, сматраће се да потпада под уредничку одговорност медија.¹²

Када говоримо о европским стандардима против говора мржње Повереник подсећа на Препоруку ЕКРИ у погледу опште политике бр. 15 о борби против говора мржње у којима је наведено да говор мржње (у сврху Препоруке) подразумева употребу једног или више посебних облика изражавања - заговарање, промоцију или подстицање оцрњивања, мржње или клеветања особе или групе особа, као и свако узнемиравање, увреду, негативну стереотипизацију, стигматизацију или претњу таквој особи или особама и свако оправдавање свих ових облика изражавања, које се заснива на непотпуном попису личних карактеристика или статуса који укључује расу, боју коже, језик, веру или уверење, држављанство или националну или етничку припадност, као и порекло, старосну доб, инвалидитет, пол, род, родни идентитет и сексуалну оријентацију¹³. Савет министара Савета Европе, 2022. године усвојио је и Препоруку о борби против говора мржње¹⁴ у којој је, између осталог, наведено да државе чланице морају штитити људска права и основне слободе у дигиталном окружењу, укључујући сарадњу са интернет посредницима.

У Извештају ЕКРИ о Србији¹⁵ из 2024. године, између осталог, изражена је забринутост због упорног говора мржње у политичком и другом јавном дискурсу, посебно на интернету, да новинари и медијски радници (25,2%) заједно са политичарима, државним функционерима и политичким странкама (24,3%) чине скоро половину починилаца говора мржње. ЕКРИ у овом извештају, између осталог, препоручује надлежнима да појачају напоре у подстицању јавних личности, посебно високих званичника, политичара и верских вођа, да се сами уздрже од употребе расистичког говора и других облика говора мржње, да одлучно и одмах осуде употребу таквог говора од стране других, да користе контраговор и алтернативни говор и да промовишу разумевање између група, укључујући изражавање солидарности са онима који су на мети говора мржње, као и да надлежни обезбеде да Регулаторно тело за електронске медије ужива *de jure* и *de facto* независност, у светлу Препоруке КМ/Преп. (2022) бр. 16 Комитета министара Савета Европе о борби против говора мржње. На овом месту поменућемо и Уредбу 2022/2065 Европског парламента и Савета из 2022.године¹⁶ (ДСА) о јединственом тржишту дигиталних услуга и измени Директиве 2000/31/ЕЗ (Акт о дигиталним услугама) којом је, између осталог, прописано да имаоци великих интернетских платформи и великих

¹² Смернице за примену Кодекса новинара Србије у онлајн окружењу, Савет за штампу, 2016. Београд, садржај доступан на

www.savetzastampu.rs/doc/smernice-za-primenu-kodeksa-novinarar-srbije-u-onlajn-okruzenju.pdf

¹³ <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-hate-speech-bosnian-transl/1680a0bb2d> тачка 9. Преамбуле – дефиниција говора мржње

¹⁴ <https://search.coe.int/cm/#f%22CoEIdentifier%22.%220900001680a67955%22.%22sort%22.%22CoEValidationDate%20Descending%22%7D>

¹⁵ <https://rm.coe.int/fourth-ecri-report-on-serbia-translation-in-serbian-/1680b06415>

¹⁶ Уредба (ЕУ) 2022/2065 Европског парламента и Савета од 19. октобра 2022. о јединственом тржишту дигиталних услуга и измени Директиве 2000/31/ЕЗ (Закон о дигиталним услугама) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R2065>

интернетских корисника морају прилагодити садржај, укључујући и брзину и квалитет обраде вести које се односе на одређене врсте незаконитог садржаја, и према потреби хитно уклањати или онемогућавати приступ пријављеном садржају, посебно у погледу незаконитог говора мржње или сајбернасиља¹⁷.

Поједине земље Европске уније су усвојиле законска решења према којима се друштвене мреже обавезују да уклањају садржаје који представљају говор мржње или друге незаконите садржаје са својих платформи, а у случају да то не учине биће санкционисане¹⁸. Поред тога, Препоруком Европске комисије о мерама за сузбијање незаконитих садржаја на интернету¹⁹ предвиђено је да би требало утврдити одредбе о механизмима за слање обавештења о незаконитим садржајима на интернету, а који би били лако доступни и једноставни за коришћење, а путем којих би корисници могли да доставе прецизне информације на основу којих би се донела одлука о томе да ли се тај садржај сматра незаконитим, да ли треба омогућити приступ том садржају или га треба уклонити.²⁰ У документу се препоручују и проактивне мере које би имаоци интернет платформи требало да предузимају, и то пропорционалне и специфичне проактивне мере повезане са незаконитим садржајима, а које могу да укључују аутоматске поступке за откривање тих незаконитих садржаја²¹. Такође, Кодексом Европске комисије и ИТ предузећа о поступању у борби против незаконитог говора мржње на интернету којим је предвиђено да интернет предузећа (Facebook, Twitter, Youtube), која су укључена у интернет форум Европске уније, заједно са другим платформама, сnose колективну одговорност за промовисање и омогућавање слободе изражавања на интернету. Према овом Кодексу наведена интернет предузећа и државе Европске уније, прихватају обавезу сузбијања незаконитог говора на интернету, при чему интернет предузећа наглашавају да је овај Кодекс намењен усмеравању њихових активности и предузимању вођства у сузбијању ширења незаконитог говора мржње на интернету. Овим Кодексом се утврђују обавезе попут тога да интернет предузећа треба да успоставе јасне и делотворне поступке за испитивање обавештења о незаконитом говору мржње у оквиру својих услуга, како би се онемогућио приступ таквом садржају или да такав садржај уклоне. Уколико интернет предузеће оцени да је такав садржај незаконит, уклониће га у року од 24 часа од пријема обавештења о томе.²² Европска комисија је, у вези са овим Кодексом израдила, 2019. године, својеврсну анализу, односно процену учинка Кодекса. У овом документу наведено је да је употреба Кодекса свакако утицала на достизање брзог прогреса у уклањању незаконитог садржаја са интернета. Такође, од значаја у овом документу јесу и наведени конкретни механизми који могу утицати на смањење незаконитог садржаја, а посебно говора мржње са интернета. Неки од тих механизма су перманентно одржавање едукативних тренинга за запослене и друге који креирају медијску слику, укључење у партнерства и активности са институцијама и цивилним друштвом ради подизања свести о незаконитом садржају у медијима, као и рад на промовисању оваквих едукативних садржаја за медије и сл. Ови механизми могу представљати смернице, односно активности за сваки медиј, а у циљу превенције говора мржње

Повереник подсећа и на једну од пресуда Европског суда за људска права,²³ у којој је Суд, између осталог, за комерцијални интернет портал нашао да тај портал, иако је могао и знао да спречи клевете, то није урадио, притом је клевете оставио на интернет страници шест недеља, што је довело до ширења потенцијално клеветничке и реторике пуне мржње. Суд је зато утврдио одговорност комерцијалног портала за очигледно незаконите коментаре и изрекао обавезу њиховог уклањања и блокирања без одлагања. У једној

¹⁷ Члан 5. став 1 (ц) Уредбе 2022/2065) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R2065>

¹⁸ Немачка (Germany's Network Enforcement Law, тзв. NetzDG садржај доступан на: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/130/1813013.pdf>

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0334>

²⁰ Препорука Комисије (ЕУ) 2018/334 од 1. марта 2018. године о мерама за сузбијање незаконитих садржаја на интернету

²¹ Поглавље 2, тачка 18. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0334>

²² садржај доступан на: https://edri.org/files/privatised/enf/euhatespeechcodeofconduct_20160531.pdf

²³ Delfi против Estonije (VV), предствака бр. 64569/09, 16. јун 2015.

другој пресуди Европског суда за људска права²⁴ суд је указао да принцип ефективности у заштити нечијег права значи да домаће власти ни у ком случају не смеју допустити да нанете физичке или психичке патње прођу некажњено. Суд је навео да је ово од суштинског значаја за одржавање поверења јавности и подршку владавини закона и за спречавање било каквог изгледа да власти толеришу акте насиља.

У иницијативи Европске комисије из 2021. године наведено је да је потребно да Европска унија прошири листу кривичних дела Европске уније, односно прошири листу подручја криминалитета, и да у кривична дела уврсти злочин из мржње и говор мржње²⁵ (по већем броју основа). У вези са овом иницијативом, Европски парламент је, почетком 2024. године, усвојио резолуцију која представља својеврсно подсећање Европске комисије на хитност усвајања ове резолуције.

За професионално, објективно, непристрасно и извештавање уз поштовање етичких стандарда и новинарских кодекса, од суштинске је важности да се новинари и новинарке не суочавају са притисцима, застрашивањима и нападима, због чега Повереник подсећа на Одлуку бр.3/18²⁶ о сигурности новинара и новинарки, коју је Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) усвојила 2018. године. Како је у овој одлуци наведено због, између осталог, пораста броја циљаних кампања у намери онемогућавања рада новинара, као и због појаве да политички лидери и носиоци јавних функција и/ли власти прибегавају застрашивању и претњама, те одобравају или пропуштају да осуде насиље над новинарима, ОЕБС позива државе чланице да, између осталог, у потпуности ускладе своје законе, политике деловања и праксе, у вези са слободом медија, са својим међународним обавезама и да их преиспитају и, по потреби, ставе ван снаге или изврше измене и допуне на такав начин да не ограничавају способност новинара и новинарки да обављају свој посао независно и без неприкладног мешања у њихов рад. Такође, државе чланице су позване да осуде јавно и недвосмислено све нападе и облике насиља над новинарима, као и да осуде јавно и недвосмислено нападе на новинарке у вези са њиховим радом, као што су сексуално узнемиравање, злостављање, застрашивање, претње и насиље, укључујући коришћење дигиталних технологија за упућивање претњи и вршење насиља.

У Редовном годишњем извештају Повореника о стању у области заштите равноправности за 2024. годину, као један од кључних проблема у току 2024. године, издвојен и даље присутан дискриминаторан говор у јавном простору, подстицање атмосфере нетрпељивости, стварање страха и непријатељског окружења, чему су допринели и бројне непримерене понижавајуће и увредљиве изјаве и коментари, најчешће према политичким неистомишљеницима, женама, ЛГБТИ+, Ромима.

С обзиром да друштвене мреже користи све већи број корисника, да портали све више представљају примарно средство информисања, Повереник је још 2018. године свим интернет порталима уписаним у Регистар медија, упutio препоруку мера у циљу целисходне примене етичких стандарда и превенције и смањења дискриминације и говора мржње, да садржај корисника који се поставља у коментарима треба обухватити претходном или накнадном провером²⁷. Наведена препорука мера имала је значајне позитивне резултате у сузбијању различитих облика дискриминације у периоду након слања до пандемије Ковид – 19 и током њеног трајања. Исти принципи у погледу етичких стандарда морају важити за све видове дигиталне комуникације којима се садржаји чине доступним јавности и постају део јавног простора јер се у том случају потенцијално дискриминаторан садржај чини видљивим и доступним великом броју грађана и грађанки,

²⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#f%22itemid%22-%22001-211794%22%22> Володина против Русије из 2021. године

²⁵ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/extending-eu-crimes-hate-speech-and-hate-crime_en#key-information-on-the-initiative

²⁶ <https://www.osce.org/files/mcdec0003%20safety%20of%20journalists%20en.pdf>

²⁷ <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/preporuka-mera-za-ostvarivanje-ravnopravnosti-za-internet-portale/>

односно јавности. Примера ради Савет за штампу, када се ради о садржају који је одређени медиј учинио доступним на друштвеној мрежи, утврђује повреду Кодекса новинара. Савет за штампу констатује да је дискриминаторан садржај био доступан великом броју читалаца и да је редакција била у обавези да га након обавештења треће особе уклони, те да у овом случају постоји одговорност за објављене коментаре.²⁸ Од посебне важности је коришћење свих механизма контроле изговорене речи и у емисијама које се емитују уживо, када новинар треба да реагује и упозори саговорника на непримерен говор, имајући у виду да новинар није одговоран за штету која може настати због информације која је објављена у емисији која се емитује уживо само ако је поступао са дужном новинарском пажњом.²⁹ Подсећамо да су уредник и новинар дужни да с пажњом примереном околностима и у складу са правилима новинарске струке, пре објављивања информације која садржи податке о одређеној појави, догађају или личности провере њено порекло, истинитост и потпуност³⁰.

Медији у сваком друштву представљају важно средство за примање и размену информација и идеја. Улога медија треба да буде подржавајућа по развој, остваривање и заштиту људских права, док се неадекватним и непрофесионалним извештавањем утиче на продубљивање предрасуда, подстицање нетрпељивости, па и мржње према појединим друштвеним групама, на шта Повереник константно указује и упозорава, подсећајући запослене у медијима на неопходност поштовања закона и етичких принципа професије. За већину од 12 упозорења јавности колико је Повереник издао у току 2024. године, повод је био дискриминаторан говор у јавном простору.

Разлози за поједина упозорења били су истицање националне, верске или етничке припадности приликом извештавања о кривичним делима, истрази, осумњиченима, починиоцима или жртвама што ни на који начин није доприносило бољем разумевању догађаја, већ се на тај начин пажња у негативном контексту усмеравала на све припаднике одређене друштвене групе. Реакцију институције Повереника, између осталог, изазвала је објава познате естрадне личности на друштвеној мрежи у којој се због припадности румунској националној мањини оспорава право на једнакост и позива на мржњу, као и наслови попут „Албанци нам трују децу – продају сок који изазива рак“ и „Хомосексуалност је болест и као таква се лечи – лекар изнео језиве ставове о геј популацији“. Слични обрасци понављани су од стране појединих медија који су насловима и текстовима стигматизовали, највише, припаднике румунске, ромске, влашке, албанске и хрватске националне мањине. Томе у прилог говори снимак на којем народни посланик коментарише дешавања у скупштинским клупама са „цигани“ и „циганисање“, као и објава народне посланице на друштвеним мрежама у којој она наводи да је на снимку особа која је „са неколико Рома претукла новосадске студенте“.

Да се језик агресивности и мржње из медијске сфере, у којој се по природи посла преносе и поруке учесника у јавном животу, лако може пренети на свакодневни живот сведоче различити облици таргетирања и физичких напада на људе, нарочито током различитих јавних окупљања, као и напади на новинаре док су радили свој посао. Угрожавана је безбедност појединаца и њихових породица, а у више наврата разбијане су страначке просторије и просторије Прајд инфо центра и сл. Забрињава медијско етикетирање неистомисљеника, организација цивилног друштва, група и појединаца често уз употребу термина попут „терористи“, „нацисти“, „фашисти“, „усташе“, „домаћи издајници“, „олоши“, „руља“, „страни плаћеници“, „Цигани“, „антиСрбин“, „Шиптари“, „психопате“, „болесници“, „изопачени“, „Србомрсци“ „особе са посебним потребама“... Ништа мање не забрињава присутност неприкладних, вулгарних и омаловажавајућих коментара, као на пример „срце

²⁸ Одлука доступна на: <http://www.savetzastampu.rs/latnica/zalbeni-postupci/4844>

²⁹ Закон о јавном информисању и медијима, члан 127. став 1, тачка 5.

³⁰ Закон о јавном информисању и медијима, члан 9. став 1.

мало“ и сличних мизогиних и сексистичких фраза, упућених девојкама и женама уз објављивање њихових фотографија.

„Како смањити присутност говора мржње у Србији?“ На ово питање су у великој мери у истраживању које је спровео Повереник, одговорили медијски радници који су се сложили да су додатне едукације потребне како би се разумео феномен говора мржње и његове штетне последице, али и разумело да одговарајућа уређивачка политика може у дужем временском периоду довести до нетрпељивости и мржње према припадницима одговарајућих група. Зато обуке треба да буду циљане, посебно за новинаре и посебно за уреднике, треба да буду континуиране и да буду подељене по темама, где би свака група која је посебно таргетирана говором мржње била представљена. Ово подразумева и што више медијских садржаја који се баве друштвено релевантним и афирмативним темама о групама које су у највећем ризику од дискриминације. Подизању свести и измени негативне климе могу помоћи различите културне активности, филмови, трибине, рекламе, али и медијска награда коју је Повереник за заштиту равноправности установио пре неколико година и која се показала као пример добре праксе.³¹

Сагледавајући овакво стање ствари, Повереник је у редовном годишњем извештају о стању у области заштите равноправности за 2024. годину дао општу препоруку мера да је потребно радити на препознавању и превенцији говора мржње, узнемиравајућег и понижавајућег поступања, сексизма, хомофобије, мизогиније и сл, као и њиховом адекватном и правовременом санкционисању, као и да је потребно повећати број информативних кампања, догађаја и садржаја у јавном и медијском простору, спроводити програме и подстицати теме којима се промовише култура међусобног поштовања, недискриминације, толеранције, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности, међугенерациске солидарности.

Имајући у виду све наведено, Повереник за заштиту равноправности на основу члана 33. тачка 9. Закона о забрани дискриминације упућује ову препоруку мера.

ПОВЕРЕНИЦА ЗА ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ
Бранкица Јанковић
Бранкица Јанковић

³¹ Присутност говора мржње у медијима у Србији, Повереник за заштиту равноправности, 2024. година